

חדשות בן עזר, גיליון 1929

* * *

ד"ר ארנה גולן שבילים

כתב עת לספרות ולאמנות רב-תחומית

גל' 29, 2023

ונושאו – קנוא קינאתי

יוצא לאור על ידי עמותת בית הסופר מודיעין והסביבה ע"ר, הוצאת שבילי-אור. הפקה, ניקוד ועריכה – ד"ר רחלי אברהם-איתן, יועץ אמנותי – ד"ר יגאל ורדי, ציור שער קדמי ואחורי – אבנר עובד, ייעוץ גרפי – תמי ערמון.

זה עתה הגיע לידי כתב העת "שבילים", שנכון יותר לכנותו מאסף, כרך 29, וגיליתי בו עולם מלא של יוצרים ויצירות. אבל עוד לפני שהתחלתי לעיין במפורט בתוכנו, מיד כשלקחתי לידי את הכרך וראיתי את נושאו של המאסף, "קנוא קינאתי" חשתי תדהמה. וכי למה? כיוון שכבר שמו מזהיר על כך שהוא מוקדש לנושא הקנאה לגילוייה השונים, יותר מזה, הכרך אף נקרא בשם המקראי המרמז לקנאות דתית עזה, ואף כי הוא הופיע ב-2023 הרי יצא לאור לפני אסון אוקטובר ולאחר הכנה רבת ימים של שנתיים כמעט, והנה הפך אקטואלי לאין שיעור באופן שעורכיו לא שיערו ולא העלו על דעתם. וכי איך יכלו לשער שיארע טבח מזוויע בעוטף עזה בשל קנאת דת מוסלמית מטורפת ואכזרית שסחפה את כולנו לאסון וגם למלחמה קשה ומרה.

העורכת גם הקדימה "פתח דבר" ובראשו אכן מובא להפתעתנו מקור שמו של המאסף והוא בהכרזתו של אליהו הנביא על הכרמל "קנוא קינאתי לח' צבאות." הכרזה זו אף מובאת כדוגמה "לקנאה הדתית הפושה בקבוצות מסוימות בארץ ובעולם." אלא שמיד לאחר מכן מודגמת במיוחד הסכנה הטמונה בקנאה דתית קיצונית אסלמית והעורכת מטעימה לעומת זאת כי ביהדות קדושת החיים היא ערך עליון. וכל זה בלא לדמיין ולו בקצה הדמיון את שיארע ב-7 לאוקטובר.

מאידך, היא מביאה כדוגמאות לקנאה כחוויה אנושית כבר את סיפורי התנ"ך על קין והבל, שרה והגר, רחל ולאה, יעקב ועשיו ובכרך יהיו עוד קנאות מתחום המשפחה, החברה והזוגיות.

ואכן, מטבע הדברים והתקופה הנושא של קינאת דת מופיע אך אינו במרכז. מה כן מדגיש הכרך הזה? לדעתי נופתע אבל תחילה ראוי שנתבונן באופיו הייחודי של כתב העת הזה ובראש וראשונה במוציאיו לאור כי זו תופעה הראויה להוקרה.

חשוב לציין כי עמותת מיוחדת הוקמה בעיר מודיעין לטיפוח מפעלי תרבות ומקיימת גם את המפעל הספרותי רב העניין הזה. ניכר כי רבים תרמו להופעתו ובהתנדבות הראויה לשבח. אך מעבר לכולם תרמה בעצם יוזמתה להופעתו ד"ר רחלי אברהם-איתן שלמעשה לא רק יסדה את כתב העת הזה ושוקדת על הופעתו כבר כמעט 20 שנים, כשם שיזמה גם את הקמת "בית הסופר", המרכז את פעולות התרבות והספרות במודיעין ובסביבתה. כאן, במפעל ספרותי זה, היא רשומה על ההפקה, הניקוד והעריכה, והרי זה מפעל אחד מתרומתה החשובה לפעילות התרבותית.

היועץ האמנותי הוא ד"ר יגאל ורדי, ויש בכך כדי להטעים כי המאסף הוא לאמנות רב תחומית, כלומר אף לציור, איור וכיוצא באלה שלא כמרבית כתבי העת לספרות, שבכלל התמעטו מאוד בדפוס. ועוד נראה את תרומתו בתחום שונה לחלוטין. אכן ציורי

שני השערים הם מעשה ידיו של אבנר עובד, מאמני העיר, וציוורים מעשי ידי אמנים נוספים מעטרים את דפי הכרך. וזה המקום להעיר, כי לא מעטים מן המשתתפים אינם מתושבי העיר או הסביבה, מכאן שהמאסף הזה רכש לו שם ומעמד בספרות הישראלית של היום, שכה קשה לקיים בה מפעלים ספרותיים בהיעדר תמיכה כספית ראויה ועם ירידת מעמדה בציבוריות בכלל.

בנוסף נשען המאסף על מועצת מערכת, המחליטה מדי פעם מה יהיה נושאו של הספר הבא וכך נקבע הגיוון והעושר היצירתי. חבריה משתנים, כמובן, עם השנים, ועתה מכהנים בה אנשי אקדמיה ואגודת הסופרים. אודה על האמת, רבים מן המשתתפים אינם מוכרים לי אך הם ראיייה בעיניי לחיוניותה של הספרות כמו גם של האמנות הפלסטית והמחקרית גם בימים שבהם הערכים הפיננסיים והכלכליים עומדים במרכז התודעה הציבורית ומעמדם של מדעי הרוח התערער.

נושאו של כתב העת ומשמעותו בזמן הופעתו

בהמשכו של "פתח הדבר" אכן מציינת העורכת את הנושא המרכזי של כתב העת ולהפתעתי, לפחות, במרכזו של המאסף עומדת קנאת הסופרים. כדבריה: "הנושא קנא קינאתי" נבחר בישיבת מועצת המערכת בעיקר לאור התמונה המשתקפת מהתנהלות יוצרים ברשת שבגינה שבה ועולה השאלה האם קינאת יוצרים מרבה חוכמה?" מתברר, אפוא, שהנושא נעשה אקטואלי ורחב היקף בשל הטכנולוגיה המודרנית ולבש צורות שונות ואכן ראוי לדון בו!

לכך רומז כבר שירה המרהיב המקדים את פתח הדבר, הקרוי "קנאת סופרים" ומסמן גם את רוחב הדעת של המאסף מבחינה מגוון הגישות הרוחניות שביסוד היצירות. השיר נובע מהסיפור התלמודי שמצוי בבבא מציעא בתלמוד הבבלי ועניינו קנאת חכמים שהתפתחה בין ריש לקיש ור' יוחנן ותחרות הסופרים והפירושים ביניהם. זו הביאה למות האחד ולהיטרפות רוחו של השני עד שניצל בקושי, וסיכומו של השיר מתנסח בדברים על "מוות וחיים באוזן המפענחת מחדש את הצפון ביצירה המתערטל בידי המבקר" וכך הלאה. בשיר הזה ניגלה, למשל, רוחב הדעת שבפנייה למקורות וכך בכל סוגי היצירה המובאים. בשיר, בסיפור, במאמר או גם בציור, שגישות אמנותיות ואידאיות מגוונות מתגלות בהן.

בכך ממשיך גיליון זה של כתב העת את המסורת שנקבעה עם תחילת הופעתו, שכך נאמר בה: "כתב העת "שבילים" נותן שביל לרבותניות המאפיינת את החברה הישראלית ולמגוון מעגלי הזהויות של היוצרים המשתתפים בו, כמו גם למגוון היצירה האמנותית על כל סוגיה וסוגותיה."

בהקשר זה נציין תחילה את מאמרו של ד"ר יגאל ורדי. שהוצג במערכת כיועץ אמנותי של הגיליון, כיוון שהוא אף אמן פלסטי. אך כאיש אקדמיה, לכרך זה הוא תרם מאמר מדעי המבסס את נושא הכרך כולו ונושאו הוא "הפסיכולוגיה של הקנאה". עם זאת, מאלף לראות כי בפיו הוא מתואר גם במינוח אמנותי כ"הפסיפס הקולאזי של הקנאה בנפשו של האדם." מאידך, הוא גם תורם ציור בשם "כמיהת הקנאה" שצויר לפני שנים. במאמר עצמו עוסק ורדי בטיפולוגיה של הקנאה ובהיבטים רבים נוספים של התופעה הפסיכולוגית. ראוי אף לציון מאמרו של ד"ר אפרים חמיאל על "הקנאות בתורה", מאמר מרתק ורחב אופקים, אך ספק אם היום היה מתפרסם כך בהבלטה. מאמרים אחרים הם מאמרי ביקורת על ספרים, כמו מאמרה של רחלי אברהם-איתן עצמה על ספר שירים של רוני סומק, או ביקורת של דן אלבו על סיפרה של פנינה אליאני. לצערי צר המקום מלציין את כולם.

בשירה בלט לעיניי שירו של יאיר בן חיים "תועפות של תבונה", הבא מיד לאחר המאמר והציור הקודם, כיוון שבאופן מפתיע אינו מתמסר לקנאה. וזה הבית הראשון: "הקנאה לא באה במחוזותיי / לא התאימה מידותיה למידותיי / העדפתי תועפות של תבונה / בחרתי להתעות מתוך כוונה / לא להתפתות למכמניה."

ומפתיע, ממש למול השיר הזה מופיע שירה של אביבית כהן על קנאתה בגופה של סבתה הנגלה לעיניה בנוף הים של חיפה: "קינאתי לנשים הרוחצות / לגופן הרפה / ולשמחה השורה בליבן." בקיצור, דומה כי בכל שתפתח תמצא שיר מעניין באספקט מפתיע, ולא אמנה את הכותבים שמא אחטא ואשכח יוצר מסוים. אבל כדאי לקרוא, כלולים כאן משוררים רבים נודעים ופחות מוכרים, וזה כשלעצמו הישג חשוב.

בדומה לשירים אף מבין הסיפורים קשה מאד לבחור מה לציין, ורק אזכיר כי בין הכותבים נמנים אביעד בן יצחק, אפי הלפרין, רפי אגמון, ד"ר דן קורדובה ואחרים, אך מספרם של השירים, כצפוי, רב הרבה יותר ממספרם של הסיפורים.

ואולי כאן המקום להעיר לגבי תוכן העניינים. כמדומה, שמפאת שאיפה להעניק ליצירות וליוצריהן כבוד מלא ולהבליט את רב-גוניותה של היצירה הספרותית לסוגיה ושוויון ערך הז'אנרים השונים, נעשו כמה טעויות. אכן, התוכן מופיע בפתח המאסף כראוי לו, אך כולו מופיע כרצף אחד, ללא חלוקה לפרקים או לז'אנרים. יותר מזה, נכתב רק שמו של הכותב, ובצדו סוג היצירה – שיר, סיפור או מאמר וציור וכיו"ב. לא נכתב שמה של היצירה עצמה, שעשוי לרמוז לתוכנה או לנושאה. עריכה זו מקשה מאוד לדעתי על העיון בספר בן 150 העמודים, ואף נפגע ייחודה של כל יצירה, וחבל.

ואשר לאמנות הפלסטית נציין את ציוריו של אבנר עובד על השערים הקדמי והאחורי, שעניינו של אחד מהם מבטא את שירה של רחל המשוררת, ואילו השני נובע מאסונם של הפליטים באוקראינה, והם מציגים כיוון דמוי ריאליסטי אקספרסיבי ודוחקים, למידת הבנתי המועטת בתחום הזה, את הציור המופשט, כדרך ההולכת ושלטת בציור הישראלי בגאווה ובמקצועיות. יש בהם גם עדות להשתלבותם של אמנים פלסטיים בציור הישראלי. ציירים נוספים, כיבגני גופמן, בן רוטמן וגם אורית ויסמן, מירב סאלו ואוולין כץ, ואפילו ד"ר נורית צדרבוים, המוכרת לנו גם כפעילה בספרות, מעמידה בו מיצב – ראויים להערכה.

חשוב להזכיר שישנם גם שני ראיונות וכן רצונות אף כי הן מעטות. בין השאר זו של דן אלבו על ספרה של פנינה אליאני, שהוא מעין רומן ביוגרפי, או מאמרה של רחלי אברהם איתן על ספר שיריו של רוני סומק "הרמס". ניכר שביקורת הספרות לא היתה מוקד העניין. ויש גם יוצרים שתרמו יצירות בשני ז'אנרים, כמו למשל, ד"ר מרים נייגר שתרמה סיפור וציור וד"ר אורית כהן שירים וקולאז'.

ולסיום – תקוותי כי יסלחו לי היוצרים הרבים שלא הזכרתיים בשמם בשל קוצר המצע. אך מעבר לכל זה, חשוב להדגיש כי כתב העת הזה, היוצא במאמצים רבים ובמסירות, ראוי להערכה ולתשומת לב אם בשל שפע היצירה שבו, ואם בשל גיוונה ורמתה, ואם בשל תפקידו התרבותי רב הערך למודיעין ולסביבה וליצירה האקטואלית.

ד"ר ארנה גולן